A Dabrowski-féle területek

Dr. Tóth László

Tehetség, 21 **(3), 3-4. (2013)**

Lapunk 2011/1. számában részletesen foglalkoztunk Dabrowski fejlődéselméletével – különös tekintettel a tehetségesekre. Akkori cikkük végén csupán utaltunk a szerző által használt „overexcitabilities" vagy „supersensitivities" fogalmára. Jelen cikkünkben ezt bontjuk ki részletesen.

Az „overexcability" szót hiába keressük a szótárban, nem találkozunk vele, ami nem is csoda, hiszen ezt a kifejezést Dabrowski találta ki. Fordítására első körben olyan kifejezések jöhetnek szóba, mint a felfokozottság, túlfűtöttség, túlgerjesztettség, felpörgetettség stb., ezek azonban nem találóak. Véleményünk szerint akkor közelítjük meg legjobban a szerző szándékát, ha az eredeti kifejezést *intenzitásnak* fogjuk fel, olyan intenzitásnak, ami erősebb, nagyobb, mint az átlagos gyermekeknél, és ez a nagyobb/erősebb intenzitás a tehetséges gyermekek egyik jellemzője.

Dabrowski öt ilyen intenzitást írt le: pszichomotoros, szenzuális, értelmi, képzeleti és érzelmi intenzitást. Ezen intenzitások közül több is jellemző lehet a tehetséges gyermekekre, de rendszerint egy a domináns.

Pszichomotoros

Ezen intenzitás elsődleges jele a fölös energia. Azokat a gyermekeket, akiknél a pszichomotoros intenzitás a domináns, gyakran nem tehetségeseknek, hanem ADHD-s gyermekeknek diagnosztizálják, mivel a tünetek azonosak:

- Gyors beszéd
- Impulzív viselkedés
- Versengésre való hajlam
- Beszédkényszer
- Szervezési kényszer
- Ideges szokások, tic
- A gyors cselekvések és a sportok kedvelése
- Az érzelmek testi kifejeződése
- Kicsi alvásigény

Szenzuális

Ennek az intenzitásnak az elsődleges jele mind az öt érzékleti modalitásnak – látási, hallási, szaglási, ízlelési, tapintási – a fokozott tudatosítása. A domináns érzékelési intenzitással rendelkező gyermekek betegek lehetnek bizonyos ételek szagától, vagy utálkoznak azon, ha a fűvön mezítláb kell járni. Másfelől egyes ételek ízének, zamatának, kinézetének annyira tudnak örülni, hogy „túleszik" magukat belőle. Tünetek:

- A szépség méltányolása, legyen az írás, zene, képzőművészet vagy természet. Idetartozik bizonyos tárgyak, így az ékszerek szépségének szeretete is.
- Érzékenység szagokra, ízekre vagy ételekre
- Érzékenység a piszokra, szennyeződésre
- Tapintási érzékenység (egyes anyagoknak, így különféle ruhaneműknek a bőrrel való érintkezéskor keletkező érzés)
- Öröm iránti vágy
- Komfortigény

Intellektuális
A tehetséges gyermekeknél ez a leghatározottabban felismert intenzitás. Jellemzője az elmélyült gondolkodás és a gondolkodásról való gondolkodás. Az ilyen intenzitással jellemezhető gyermekeknél azt látjuk, hogy folyton gondolkodnak valamin, és válaszokat akarnak kapni a gondolataikra. Olykor a válaszkeresési igényük bajba sodorja őket az iskolában, mivel a folytonos kérdezősködésüket a tanár provokatívnak értelmezheti. Tünetek:

- Mély kíváncsiság
- A tudás és a tanulás szeretete
- A problémamegoldás szeretete
- Mohó olvasási vágy
- Kérdezősködés
- Elméleti gondolkodás
- Analitikus gondolkodás
- Önálló gondolkodás
- Koncentráció, az intellektuális erőfeszítés fenntartására való képesség

Képzeleti
Ennek az intenzitásnak az elsődleges jele a képzelet szabad játéka. Élénk képzeleti képeik segítségével bármely szituáció legrosszabb kimenetelét is vizualizálni tudják. Ez megóvja őket attól, hogy egy új szituációban számukra előnytelen döntést hozzanak. Tünetek:

- Élénk álomképek
- Félelem az ismeretlentől
- Jó humorérzék
- Mágikus gondolkodás
- A költészet, a zene és a dráma kedvelése
- A fantáziálás kedvelése
- Nappali ábrándozás
- Képzeletbeli barátok
- Részletező vizualizáció

Érzelmi
Ennek az intenzitásnak az elsődleges jele a kivételes érzelmi érzékenység. Az erős érzelmi intenzitású gyermekekről sokan úgy vélik, hogy bipoláris érzelmi zavarral vagy más érzelmi rendellenességgel küzdenek. Pedig szó sincs betegségről. Inkább azok az emberek fogalmaznak helyesen, akik „túlérzékenyeknek” mondják őket. Tünetek:

- Érzelmi szélsőségek
- Szorongás
- Bűnösségérzés, felelősségérzet
- Félelem a meg nem feleléstől és az alárendelődéstől
- Bátortalanság, gyávaság
- Magányosság
- Túlzott törődés mások véleményével
- A jó és a rossz, az igazságtalanság és a képmutatás kiélezett érzékelése
- Erős érzelmi emlékezet
- A változáshoz való problémás alkalmazkodás
- Lehangoltság
- Erős biztonságigény
- Testi válasz az érzelmekre (pl. szorongás nyomán előálló torokszorító érzés)

A szülők jobban megérthetik tehetséges gyermekeiket, ha egyenként összevetik a fenti listákon szereplő intenzitás-tüneteket a gyermekük viselkedésformáival. Azt mondani egy érzelmileg intenzív gyermeknek, hogy hagyja figyelmen kívül, vagy éppenséggel ne hagyja megtorlatlanul a társai részéről való piszkálódást, rossz tanács. Hogy mit cselekedjen a szülő, az attól függ, mennyire van tisztában a gyermek várható viselkedése, reagálása mögött álló tényleges okokkal.

Ezek után joggal merül fel az olvasóban, hogy ha egyszer a Dabrowski-féle területek igazak, miért nem szerepel ez a megközelítés a tehetségdiagnosztika arzenáljában. Nos, megpróbálunk erre választ adni, ami vagy igaz, vagy nem, a mérlegelést az olvasóra bízzuk.

Vegyük az utolsó területet, az érzelmi intenzitást! Adott egy tanuló, aki nem érzi magát biztonságban, szorong, lelkiismeret-furdalás gyötri, magányos, nehezen alkalmazkodik új helyzetekben, örökké mások véleményére figyel, pesszimista, tartósan lehangolt, szélsőséges érzelmi megnyilvánulásokat mutat, szomatizál. A Dabrowski-féle értelmezésben mindez egy tehetségjellemző lenne. Viszont egy tapasztalt pedagógus adott tanuló eme leírása alapján valószínűleg úgy vélekedne, hogy ez a tanuló neurotikus, depressziós, pszichoszomatikus tünetképződést mutat.

Aki 30-40 éve tanít, annak tapasztalatában bizonyosan szerepel nem egy, hanem sok ilyen tanuló. A kérdés az, hányról, hány százalékukról derült ki, hogy igazából tehetségesek? Valószínűleg nagyon kevésről vagy egyről sem. Mármost akkor a pedagógus lenne a hibás, mert helytelenül értelmezte a tapasztaltakat, és ezzel eltolta a tanuló életét? Rossz emberismerő lenne a tanításban megőszült kolléga? Tehetséget kellett volna látni ott, ahol nem azt látott? Biztosan nem. Ezzel nem azt állítjuk, hogy a Dabrowski által leírt jelenség nem létezik, hanem azt, hogy statisztikai szinten bizonyosan nem igaz.

Egy további kérdés, hogy akik tehetségesek, azok mindezek ellenére vagy éppen ezért tehetségesek? A Dabrowski-féle elmélet egyértelmű választ ad erre a kérdésre: éppen ezért, hiszen az öt terület tehetségjellemző, minden terület összességében tehetségmutatónak fogható fel. Csakhogy vegyük észre, hogy míg az intellektuális területen csupa pozitívum van felsorolva, addig az érzelmi területen szinte csupa negatívum. Az rendben van, hogy a pozitívumok megléte összességében utalhat tehetségre, de hogy a negatívumok megléte miért szükségképpen utal tehetségre, az rejtély. Ami biztos: az érzelmi terület tünetegyüttese nem jelezhet bipoláris érzelmi zavart (pedig sokan így vélik), mert a leírt tünetekben csak az egyik pólus van jelen (a depresszió), a másik pólus (a mánia) nem képviselteti magát. Marad tehát az „egyéb" érzelmi zavar, amiről nem tudjuk meg, hogy mi is lenne ez. Gyaníthatóan neurotikus-depresszív személyiségzavarról lehet szó, amiről azonban nehéz minden aggály nélkül kijelenteni, hogy igenis, ez egy tehetségjegy.

Talán ennyivel is sikerült megvilágítanunk azt, hogy a Dabrowski-féle területek alkalmazását miért kerüli a tehetségdiagnosztika. Az öt terület közül egyedül az intellektuális terület az, amire jó szívvel rábólinthatunk, viszont az intellektus megállapítására ennél jóval precízebb módszerek állnak rendelkezésre.

Mindezektől függetlenül a szülő megteheti, hogy a gyermeke viselkedését összeveti a Dabrowski-féle területek tüneteivel, de jobban teszi, ha szakemberekre bízza annak megállapítását, hogy a gyermeke tehetséges-e vagy nem.

Felhasznált irodalom:

Tóth László (2011): Dabrowski érzelmi fejlődéselmélete. *Tehetség, 19* (1), 3-4.
http://giftedkids.about.com/od/gifted101/qt.htm

A szerző habilitált egyetemi docens, a Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézet Pedagógiai Pszichológiai Tanszékének vezetője.